

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКА МАЙБУТНЬОГО

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ СТУДЕНТІВ,
АСПРАНТІВ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Випуск 2(10), 2022

Мукачево

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Мукачівського державного університету
(Протокол №10 від 19.12.2022 р.)

Головний редактор:

Гоблик Володимир Васильович – доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України, перший проректор, Мукачівський державний університет

Заступник головного редактора:

Молнар Тетяна Іванівна – голова Наукового товариства студентів, аспірантів, молодих вчених, Мукачівський державний університет

Відповідальний секретар:

Гранчак Олена Василівна, Мукачівський державний університет

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Кабачій Василь Миколайович – к. ф-м. н., доцент;

Кобаль Василь Іванович – к. пед. н., доцент, проректор з науково-педагогічної роботи;

Козарь Оксана Петрівна – д-р. т. н., академік Української технологічної академії (м. Київ), професор кафедри інженерії, технологій та професійної освіти;

Корнієнко Інокентій Олексійович – д-р. психол. н., професор, доцент кафедри психології;

Лужанська Тетяна Юрївна – к. географічних наук, доцент;

Малець Олександр Омелянович – д-р. і. н., доцент;

Мілашовська Ольга Іванівна – д-р. е. н., професор, завідувач кафедри готельно-ресторанної та музейної справи;

Моргун Алла Володимирівна – к. філол. н., доцент кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій;

Попович Наталія Михайлівна – д-р. пед. н., доцент, завідувач кафедри музичного мистецтва;

Прокопович Лідія Сигізмундівна – к. філол. н., доцент, завідувач кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій;

Проскура Володимир Федорович – д-р е. н., професор;

Реслер Марина Василівна – д-р е. н., професор, академік Академії економічних наук, декан факультету економіки, управління та інженерії;

Стегней Маріанна Іванівна – д-р. е. н., професор кафедри економіки та фінансів;

Теличко Наталія Вікторівна – д-р. пед. н., професор, завідувач кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання;

Товканець Ганна Василівна – д-р пед. н., професор, завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти;

Фізеші Октавія Йосипівна – д-р. пед. н., професор кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту;

Черепаня Наталія Іванівна – к. пед. н., доцент, завідувач кафедри дошкільної та спеціальної освіти;

Черничко Тетяна Вікторівна – д-р. е. н., професор, завідувач кафедри економіки та фінансів.

Брецько І.І.
кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології,
Мукачівський державний університет
Варга В.С.
кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології,
Мукачівський державний університет
Чекан Н.В.
здобувач вищої освіти ОС Магістр
спеціальності 053 «Психологія»,
Мукачівський державний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ЮНАКІВ

У статті теоретично проаналізовано психологічну сутність становлення економічної ідентичності учнів раннього юнацького віку; емпірично досліджено психологічні особливості становлення економічної ідентичності учнів раннього юнацького віку, а також здійснено порівняльний аналіз відмінностей становлення економічної ідентичності в учнів, які проживають у міській та сільській місцевості.

Ключові слова: ідентичність, економічна ідентичність, становлення економічної ідентичності.

The article theoretically analyzes the psychological essence of the formation of the economic identity of students of early youth; the psychological features of the formation of the economic identity of students of early youth were empirically investigated, as well as a comparative analysis of the differences in the formation of the economic identity of students living in urban and rural areas was carried out.

Key words: identity, economic identity, formation of economic identity.

Протягом життя особистість проходить різні етапи свого становлення, які називаються віковими періодами. Під віковим періодом ми розуміємо певний відрізок життя індивіда, який характеризується якісними та відносно стійкими особливостями, появою новоутворень та змін. Для визначення психологічних особливостей раннього юнацького віку, слід зупинитися на підходах до вивчення вікової періодизації психічного розвитку загалом. Ця проблема є однією з найбільш дискусійних в сучасній психологічній науці, в зв'язку з

відсутністю у різних дослідників єдиного розуміння природи вікового розвитку, його рушійних сил та механізмів.

Криза ідентичності містить в собі глибокі особистісні зміни, які можуть пройти безконфліктно, якщо юнак чи дівчина в період юнацького віку буде готова до таких змін у своєму житті як професійне та моральне самовизначення, тілесне та духовне само прийняття, буде здатна самостійно приймати рішення і здійснювати їх, тобто брати на себе відповідальність за своє життя. Старшокласник чи студент училища повинен вміти розставляти життєві перспективи (близькі і далекі). Пошук себе, знайдення своєї ідентичності можливе в юності на тому рівні, на якому відбувається досягнення розвитку мислення (стадія формальних операцій), морального розвитку та розвитку емоційної сфери, інтеграція життєвого досвіду в даному віці.

Сучасна особистість мимоволі опиняється в період значних соціально-економічних і морально-етичних трансформацій, які спричиняють початок особистісної кризи ідентичності. Криза ідентичності може проявлятися як депресія чи апатія, формах асоціальної поведінки, різних адикціях, віктимності, формах залежності-співзалежності, нігілізмі, соціопатії, сексуальних перверзіях. Вищезгадані поведінкові ознаки кризи ідентичності, що проявляються в певних діях свідчать про внутрішній глибокий зміст протестної поведінки, втраті часового орієнтиру, неможливості утворення та реалізації життєвого плану, втраті само тотожності.

У широкому сенсі це відчуття порожнечі, яке можна назвати глобальним внутрішньоособистісним конфліктом, втратою себе, «духовного ядра» особистості, цінностей і смислу існування. Так може виникати «зоогенний невроз» як розлад внутрішньої структури особистості [5].

В юнацькому віці криза ідентичності – це початок взяття на себе відповідальності за не тільки за свої дії, а й за свої знання про себе та інших, за свої морально-етичні погляди. Самоототожнюючись, порівнюючи себе з іншими, наділяючи себе та інших певними характеристиками, критеріями, юнак чи дівчина таким чином тестують реальність та себе на відповідність нормам і правилам оточення, вибираючи з них ті, які підходять йому та долаючи внутрішній конфлікт, якщо з якихось причин зовнішні вимоги, правила, норми, оцінки, критерії, не влаштовують молоду людину [1].

Для визначення поняття економічної ідентичності, її сутності видається доцільним окреслення поняття ідентичності як феномену, а також виділення поняття соціальної ідентичності та розмежування їхніх значень. Найбільш поширеною є концепція ідентичності, яка так чи інакше включає в себе всі особистісні інтенції, обумовлені комплексом біологічних, психологічних, соціально-економічних та культурних факторів.

Економічну ідентичність ми розуміємо як відображення економічної свідомості внаслідок економічної соціалізації та сукупність усвідомлених чи неусвідомлених економічних ідентифікацій, пов'язаних в цілісну динамічну систему компонентами: когнітивним, афективним (емоційним), ціннісно-мотиваційним, поведінковим.

У юнацькому віці становлення економічної ідентичності відбувається на фоні кризи ідентичності цього віку.

Зокрема, в становленні економічної ідентичності це проявляється так: економічні потреби (одяг, книги, розваги) зростають, однак реальних можливостей заробити кошти ще немає. Старі зразки економічних стереотипів та зразків економічної поведінки вже не влаштовують, а нових ще не вироблено. Тому в цей час учні раннього юнацького віку переживають емоційно кризові ситуації, коли вони стикаються з «неможливістю реалізації внутрішніх потреб свого життя», а саме з наявною проблемою потенційної чи реальної загрози задоволення своїх головних потреб [3].

Важливо зазначити, що історія дослідження феномену соціальної ідентичності розвивалась від дослідження особистісної ідентичності до власне соціальної, від вузькоспеціального до міждисциплінарного вивчення [2]. Аналіз теоретико-методологічних основ поняття соціальної ідентичності свідчить про значні розбіжності у визначенні та розумінні даного феномену.

Важливими факторами, що впливають на формування економічної ідентичності є усвідомлення себе в відносинах власності, суб'єктивна економічна оцінка власного статусу, суб'єктивна економічна шкала «багаті – бідні», ототожнення себе з певною соціально-економічною групою, економічна спрямованість особистості. Як зазначає В. Хащенко, дослідження доводять, що такі уявлення як базовий компонент економічної свідомості особистості утворюють індивідуальну (суб'єктивну) модель економічного добробуту людини, яка характеризується єдністю фінансових (межі бідності й багатства), матеріальних (атрибути добробуту й бідності) й психологічних (особистісні якості, мотиви, цілі) [6].

На формування та становлення економічної ідентичності в широкому сенсі впливає й економічна поведінка особистості, різноманітні економічні репрезентації, дії, життєвий досвід як узагальнення подій. Відображення економічної реальності у формі емоційних та когнітивних образів зумовлює та передуює практичним діям людини, надаючи їм цілеспрямованого характеру. В цьому Г. Ложкін, В. Комаровська вбачають зв'язок економічної поведінки з економічною свідомістю, наголошуючи, що економічна свідомість, «формується і виявляється в економічній поведінці, стає важливим регулятором, що детермінує останню» [4, с. 9].

Саме економічні цінності, на думку Н. Дембицької, закріплені в певних нормах та правилах, стають чи не найголовнішим чинником соціалізації молоді.

Психологічну структуру економічної ідентичності (яка має системоутворюючий зв'язок із економічною свідомістю) становить: когнітивний компонент, ціннісно-мотиваційний компонент, афективний компонент, поведінковий компонент.

Повномірна ідентичність особистості проявляється у цілісності, зрілості, чітких межах, суб'єктивних переживаннях власної успішності та благополуччя, усвідомлення меж власної особистості та можливостей.

Важливими факторами, що впливають на формування економічної ідентичності є усвідомлення себе в відносинах власності, суб'єктивна економічна оцінка власного статусу, суб'єктивна економічна шкала «багаті – бідні», ототожнення себе з певною соціально-економічною групою, економічна спрямованість особистості. Як зазначає В. Хащенко, дослідження доводять, що такі уявлення як базовий компонент економічної свідомості особистості утворюють індивідуальну (суб'єктивну) модель економічного добробуту людини, яка характеризується єдністю фінансових (межі бідності й багатства), матеріальних (атрибути добробуту й бідності) й психологічних (особистісні якості, мотиви, цілі) [6].

За допомогою підбраного комплексу психодіагностичних методик нами був зібраний емпіричний матеріал на студентській вибірці. У дослідженні взяли участь 206 учнів, репрезентативність вибірки забезпечувалась рандомізацією досліджуваних за такими факторами як вік, стать, місце проживання (міська та сільська місцевість) та навчальний заклад.

Вивчення суб'єктивного економічного статусу (суб'єктивної економічної самооцінки) в економічній ідентичності проводилося за допомогою анкети-опитувальника «Економічна ідентичність», розробленої для дослідження учнів раннього юнацького віку. Нижче наводяться дані описової статистики порівняльного аналізу (табл. 2.1) економічної ідентичності за показником місця проживання (міські учні – сільські учні).

Таблиця 2.1.

	Учні (вихідці з міста)	Учні (вихідці з села)
Високий рівень	0, 86%	1, 11%
Достатній рівень	91, 38%	82, 22%
Нижче середнього	7, 76%	13, 33 %
Низький рівень	0 %	3, 33%

Табл.2.1. Суб'єктивна економічна самооцінка міських та сільських студентів

За показником суб'єктивної економічної самооцінки в учнів міста Луцька високим свій економічний статус вважають 0,86%, достатнім – 91,38%, нижче середнього – 7,76%, низьким – 0%. В учнів, вихідців сільської місцевості свій економічний статус як високий визначають 1,11%, достатній – 82,22%, нижче середнього – 13,33%, низький – 3,33%.

Отже, більшість і сільських, і міських учнів мають суб'єктивну економічну самооцінку достатнього рівня. Кількість юнаків і дівчат, що навчаються в сільській місцевості, які мають суб'єктивну економічну самооцінку нижче середнього і середнього рівня, зростає на 5,57% та на 3,33% порівняно із міськими учнями.

Можна спостерігати схожу тенденцію в економічній самооцінці в міських і сільських учнів за шкалою «багаті – бідні» (оцінка проводилася від 0 до 10, де на 0 – знаходяться абсолютно бідні люди, а на 10 – дуже багаті). Відмінність полягає в тому, що на «5» себе оцінюють на 17,13% сільських учнів більше, ніж тих, хто навчається в місті. Проте міські учні на 2,89% більше оцінюють свій матеріальний статус на «7», ніж їхні ровесники в селищі. Незначні розбіжності між тими, хто оцінює себе на «9» і на «10», в селі таких немає зовсім проти міста, де таких 0,86% по обох показниках.

Оцінка матеріального статусу інших можлива як багатших за себе, бідніших за себе, однакового рівня забезпеченості. Оцінка інших як багатших за себе в міських учнів знаходиться на 10,4%, бідніших за себе – 3,4%, однакового рівня забезпеченості – 86,2%. Сільські студенти оцінюють своїх друзів, однокласників, своє оточення як багатших за себе на рівні 3%, бідніших за себе – 1%, однакового рівня забезпеченості – 96%. Різниця в такому разі між оцінкою оточення міських і сільських учнів полягає в більшій кількості тих, які оцінюють себе з іншими на одному рівні в сільській місцевості (майже на 10% більше, ніж у місті). На противагу цьому можна побачити більшу кількість учнів у місті, які оцінюють інших як багатших за себе – на 7,4%. Можна зробити висновок про те, що формуючи свою економічну ідентичність, суб'єктивну економічну самооцінку респонденти сільської місцевості оцінюють своє оточення в переважній більшості як однакового з собою рівня забезпеченості в той час, як міські респонденти мають можливість порівняти себе з багатшими за себе в більшій кількості.

Отже, отримані результати дослідження свідчать про наявність зв'язку окремих компонентів економічної ідентичності, з місцем проживання студентів. Було виявлено, що особливості економічної ідентичності, як комплексного психічного утворення, у деякій мірі можуть бути спричинені соціокультурними умовами, характерними для міської та сільської місцевостей. Поряд із універсальними (незалежними від соціокультурних умов)

характеристиками економічної ідентичності, були виявлені відмінності між міськими студентами, та студентами, котрі проживають у сільській місцевості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Исследование в психологии: методы и планирование / Дж. Гудвин. – СПб.: Питер, 2004. – 558 с.
2. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы / А. Маслоу. – М.: Смысл, 1999. – 221с.
3. Поваренков Ю. П. Психология становления профессионала: учеб. пособие / Ю. П. Поваренков. – Ярославль: Изд-во ЯГПУ, 2000. – 214 с.
4. Словарь практического психолога / сост. С. Ю. Головин. – Минск: Харвест, 1998. – 800 с.
5. Франкл В. Человек в поисках смысла: сборник / В. Франкл; пер. с англ. – М., 1996. – 189 с.
6. Хащенко В. А. Ценностные ориентации различных социальных групп в условиях разных форм собственности / В. А. Хащенко // Социальная психология экономического поведения. – М.: Наука, 1999. – С. 56-67.

УДК 37.091:3.077.1-057.4(045)

Брижак Л.В.

**здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти групи ОПН-1м,
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»
Мукачівський державний університет**

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З УПРАВЛІННЯ У ГАЛУЗІ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті висвітлено особливості професійної підготовки майбутніх фахівців управління закладами освіти, адже суспільство висуває особливі вимоги до керівника та його управлінських компетентностей, які важливо сформувати під час навчання у закладах вищої освіти. Здійснено ґрунтовний аналіз понять «якість», «підготовка», «педагогічна підготовка менеджерів» та «компетентність» через призму досліджень науковців. Проаналізована ОПП «Освітні, педагогічні науки» та Професійний стандарт за професією «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти», визначено мету та зміст професійної підготовки, загальні та професійні компетентності.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>